

Inleiding verhaal over de geschiedenis van Thomas Münzer

Dit verhaal gaat over Thomas Münzer die in de Boerenoorlog (1525-1526 in Duitsland) één van de belangrijkste leiders was.

In mijn verzameling noodgeld van de Deutsche Serienscheine 1918-1922 is ook noodgeld waar de geschiedenis van Thomas Münzer op staat. De biljetten worden in dit verhaal afgebeeld. Ook zijn er biljetten afgebeeld die verwantschap hebben met het verhaal van die tijd.

Op het noodgeld komt het verhaal van Thomas Münzer voor. Zijn verhaal is opgetekend in het boekje van Armin Stein. (H. Nietschmann), dat als titel heeft "Thomas Münzer, de Wederdorper". Het is een zeldzaam boekje dat in 1901 verschenen is in Doesburg bij J.C. van Schenk Brill en dat ik gevonden heb in een antiquariaat.

Dit verhaal is mijn uitgangspunt, maar gezien de schrijfstijl van begin 1900 heb ik de tekst herschreven en verkort.

Thomas is in 1489 in Stolberg geboren. Dat ligt in Thüringen Duitsland. Van zijn jeugd is weinig bekend. Zijn naam komt in 1506 voor in het register van de universiteit van Leipzig. In 1512 bezoekt hij de universiteit van Frankfurt an der Oder. Hij haalt er zijn bachelor in de theologie en studeert vervolgens Latijn, Grieks en Hebreeuws. Hij leest veel humanistische literatuur.

In 1513 wordt hij in Halle (Saale) assistent in het onderwijs. Hij gaat werken aan de parochie van St. Gertrude. Hij wordt erg gewaardeerd. Thomas is levendig, welbespraakt en is openhartig. Hij neemt mensen voor zich in.

Halle lag toentertijd in het aartsbisdom Maagdenburg. Halle ligt 35 kilometer ten westen van Leipzig aan de rivier de Saale.

Ernst von Sachsen, ook Ernst van Wettin genoemd was toen nog aan de macht. In die tijd kwamen de wederdopers, ook wel dwepers genoemd, in de steden. Jacob Weinach was zo'n dweper en bracht door zijn preken en ideeën onrust in de stad. In de stad werd onderling ruzie gemaakt, waardoor de macht van de bevolking taande. Ernst von Sachsen maakte een einde aan de twisten en nam de stad in. In die tijd werd er gewerkt aan de Moritzburg, een burcht waar Ernst von Sachsen wilde wonen. Ernst von Sachsen overleed echter in 1513 en Albert von Brandenburg was zijn opvolger.

Noodgeld Halle a.d. Saale, 20 pf, 1921, met de afbeelding van Albrecht von Brandenburg.

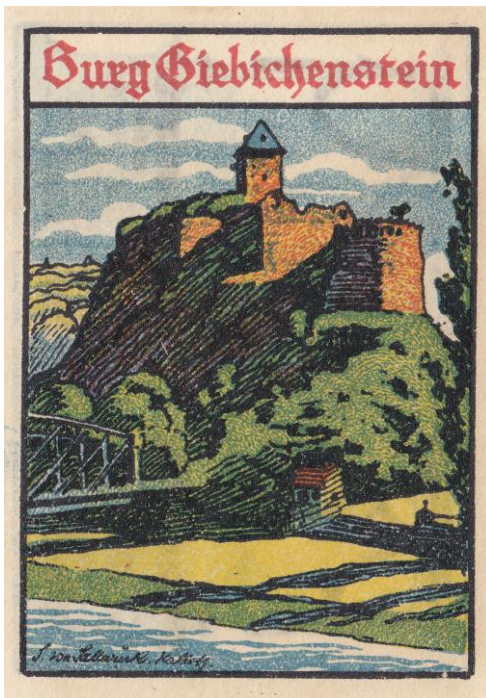
Münzer zag het onrecht en de tirannie in de steden. De graaf van Stolberg had zijn vader opgehangen. Daardoor had Münzer een haat tegen de adel. Hij voelde het als een heilige plicht om zijn vader te wreken.

In Oost-Duitsland is Thomas Münzer na 1945 als communist vereerd en er is zelfs een bankbiljet met zijn beeltenis verschenen op het biljet van 5 Mark. De Oost-Duitsers zagen in Münzer een communistische strijder tegen grootgrondbezit in de landbouw.

Het verhaal over Münzer begint ongeveer in 1509 in Halle waar hij met 20 of 30 man tegen de aartsbisschop, toen nog Ernst von Sachsen, wilde optreden.

Thomas Münzer

Het verhaal begint in Duitsland in de plaats Halle. Ernst von Saksen wilde dus verhuizen van de burcht Giebichenstein naar Moritzburg.

Noodgeld Halle a.d. Saale, 10 pf. Hierop staat de Burg Griebichenstein afgebeeld.

Verschillende mensen uit het dorp Halle werkte voor hem en het was een veeleisende heerser.

Thomas Münzer was als assistent in het onderwijs werkzaam aan de parochie van St. Gertrude en woonde in het huis van goudsmid Elias Rosenzweig. Hij kende veel mensen en zag dat er onrecht en tirannie in de stad was. Hans Büttner was de klokkengieter en Thomas besprak veel met hem.

Münzer wilde 20 of 30 man hebben die hem zouden willen helpen om op te treden tegen Ernst von Saksen. In de vervallen vissershut voor de Klauspoort, niet ver van klooster St. Kunegunde, zouden ze samenkomen en plannen maken voor een aanslag. Thomas vond een aantal mensen die hem wilde helpen en ze kwamen in de hut bijeen. Ze spraken af dat ze een aanval zouden doen op de aartsbisschop en zijn kleine gevolg in de kloof tussen de Pietersberg en de stad Löbejun. Na de bijeenkomst moest

men wachten tot 5 uur in de ochtend, voordat de toegang van de stad weer vrij was. Men werd echter verraden doordat Nicolaas Weissbruhn hardop gedroomd had en zijn vrouw het doorverteld had in het dorp. Münzer liet het daarop het verhaal rond gaan dat hij persoonlijk de aanstichter was. Toen men kwam om hem te arresteren was hij gevlogen.

Münzer is in 1513 naar Leipzig gegaan. (hij was toen 24). Hij maakte ruzie met de professoren over het Heilige Schrift. Vooral over het woord: De letter doodt, de Geest maakt levend". Hij beweerde dat de Geest ook zonder de letter der Schrift "de mens onderwijst en verlicht".

Thomas las het boek van Heinrich Suso. Dat ging over de mystieken. Heinrich Suso werd beïnvloed door Meester Eckhart. Deze leefde in de 14^e eeuw en was een belangrijk laat-middeleeuws theoloog en filosoof en behoorde tot de orde van de Dominicanen. In Leipzig heeft Münzer gestudeerd en zijn meesterstitel verworven. Daarna is hij naar Frohse bij Acherleben gegaan en is hij proost geweest in een nonnenklooster, maar slechts voor een jaar.

Münzer was onrustig. Hij ging naar Brunswijk waar hij voor een korte tijd leraar aan de Latijnse school van St. Martinus ging werken. Daarna is hij bij pastoor Hans Pelt in Aschersleben enkele maanden in huis geweest en heeft hem in zijn ambt bijgestaan. Münzer werd toen aanhanger van Luther.

In het jaar 1518 was Thomas Münzer weer in Stolberg in den Harz. Hij ging er preken. Op een gegeven moment ging hij via de kansel te keer tegen de paus die hij uitschold voor een oplichter en bedrieger, omdat van hem de aflaathandel was uitgegaan.

Na de preek was er grote opschudding in de stad. Hierna ontvluchtte Münzer ook deze stad.

Intussen had Luther zijn stellingen geplaast. Münzer ging naar Wittenberg en ontmoette Luther. Münzer was toen Magister (meester) in de vrije kunsten en Baccalaureus (kandidaat) in de theologie. Intussen werkte Münzer bij boekdrukker Melchior Lotter om zijn brood te verdienen.

Ook Luther verhaalde van de Duitse mystieken en met name over Tauler. In die tijd werd het boekje “die Deutsche Theologie” uitgegeven. Münzer werd erdoor geïnspireerd en trok de Elsterpoort uit, de wijde wereld in.

In 1519 dook Münzer weer op in Leipzig en ging werken bij de Leipziger boekdrukker Kristain als corrector.

Münzer had kennism gemaakt met een goudsmid uit Wittenberg de heer Karsten Döring. Deze bezorgde hem een baan als predikant. De heer Bartholomeüs Bernhardt uit Wittenberg wilde hem als kapelaan.

Toen hij daarvoor naar Wittenberg ging was de functie echter vergeven en ging hij teleurgesteld terug naar Leipzig en terug naar de drukkerij. Juist in die tijd zou het dispuut van Leipzig plaatsvinden.

In de middag van St. Jan, 24 juni 1519 kwamen twee wagens door de Grimmasche poort Leipzig binnen rijden. In de eerste zat Prof. van Karlstadt met de jonge rector van de Universiteit Wittenberg, prins van Pommeren, in de tweede wagen volgde Martin Luther met zijn vriend Melanchthon. Vele honderden studenten volgden, gewapend met speren en hellebaarden als een erewacht en ter bescherming. De studenten van Wittenberg en Leipzig gingen ook met elkaar in gevecht.

Op 27 juni had het gesprek plaats in de grote zaal van den Pleissenburg, die hertog Georg von Saksen had afgestaan. Karlstadt verloor de strijd van Eck.

Münzer woonde het debat van Luther en Eck bij. Luther was beter in het debat dan Eck, maar Eck kenmerkte Luther als een ketter.

Op 4 juli hoorde Münzer dat Tetzl was overleden. Volgens Münzer was dat een teken.

In 1520 verliet Thomas Münzer Leipzig en werd voor een jaar kapelaan van het klooster Bentz bij Weissenfels.

Münster in Zwickau

In hetzelfde jaar werd Münzer tweede predikant van de hoofdkerk te Zwickau (St. Marien),

Hij ontmoet daar de lakenhandelaar Nicolaas Storck die het met de denkbeelden van Münzer eens is. Ze zetten zich af tegen het katholieke. Op Hemelvaartsdag preekte Münzer heftig en zette zich af tegen de monniken en priesters. Er ontstond een scheiding onder de burgers. Een zekere pater Tiburtius, die hoorde tot de orde der Franciscanen preekte in de Kloosterkerk.

De raad van de stad besloot hulp van buitenaf te vragen aan Hertog Johan, de mederegent van zijn broeder, keurvorst Frederik van Saksen, wiens hof te Weimar zetelde. Tegelijkertijd schreef Münzer op 13 juli 1520 een brief aan Luther om zijn raad en bijstand te vragen. Bovendien verklaarde Münzer dat hij bereid was zijn zaak te onderwerpen aan het oordeel van de bisschop van Naumburg. Door Luthers bemiddeling kwam men tot een minnelijke schikking.

Tussen ambtgenoot Wildenauer en Münzer kwam het tot een botsing omdat Wildenauer tot diep aan de nacht aan het feesten was omdat de schout jarig was, terwijl de vrouw van winkelier Zeisig worstelde met de dood en sacramenten nodig had. Münzer moest de honneurs waarnemen. De volgende dag preekte Münzer fel tegen dit voorval. Wildenauer ging hier weer tegenin.

Stadsvoogd Mühlport en de rijken en voornamen in de stad trokken partij voor Wildenauer, een grote menigte koos voor Münzer. Hoewel Münzer beter gebekt was dan zijn tegenstander greep hij de gelegenheid aan om de juist opgevallen predikantsplaats aan de kerk van St. Katharina voor zich te verkrijgen.

Luther schrijft een brief aan Münzer. Luther vroeg hem daarin om Wildenauer met rust te laten. Luther vertelt in zijn brief dat Eck ook diverse Lutheranen in de banbul naar de paus heeft genoemd. Ook de naam van Wildenauer staat op de lijst. Er moet dan ook rust in de kring van de Lutheranen komen.

Lakenhandelaar Nicolaas Storck is het niet met bepaalde denkbeelden van Luther eens. Samen met Münzer verdiepten ze zich in de theologie. Storck was van mening dat Luther zich altijd beriep op de letter der Schrift. Maar de Apostel heeft gezegd: de letter doodt! Heeft niet de letter reeds zoveel onheil gesticht? De volgende Zondag vernam de gemeente van St. Katharina dat Storck een profeet was. Storck was een dweper, een wederdoper. Münzer was het ook niet op alle punten met Luther eens en in Storck vond hij een medestander. De wevers kozen 12 apostelen uit en 70 discipelen en Münzer stond aan het hoofd. Hij was van Lutheraan een wederdoper geworden, met alle gevolgen van dien.

De burgemeester zei van de lakenwevers. “Altijd zijn er heel wat dwepers geweest onder de lakenwevers; “zij moeten altijd zitten, en dat werkt storingen in de ingewanden, en die werken op de ziel en geven aanleiding, dat zij allerlei hersenschimmen krijgen.

Pastoor Wildenauer vluchtte 's nachts uit Zwickau. Münzer werd bewierookt en ging zelf geloven dat God hem tot grote dingen geroepen had.

Op een decemberavond van hetzelfde jaar werd ambtgenoot Magister Loner uit zijn ambt gezet. Dat was tegen het zere been van Münzer en Storck. De strijd werd nog heviger en op St. Stephanusdag, 26 december, kon de Katharijnenkerk de menigte niet bevatten. Men verwachtte dat Münzer op zou komen tegen deze onrechtvaardigheid.

De opvolger van Magister Lonen, de priester Hofer, werd met stenen en modder gegooid. Hij werd door de stadsknechten gered uit zijn benarde positie.

Op Driekoningen, 12 januari 1521 kwam er een dienstbrief van de heer Kaspar Tham te Zeitz, de bisschoppelijke rechter. Hij riep Münzer op voor het bisschoppelijk gerecht.

Het feit dat Luther op 31 oktober 1521 de bul van de paus verbrand had gaf Münzer echter moed.

In een preek riep Münzer, de heer Tham op om naar Zwickau te komen. De burgemeester probeerde te bemiddelen en hij stuurde een afgevaardigde naar Zeitz. De afgevaardigde gaf aan dat pastoor Münzer ook terecht moest staan voor een smaadgedicht tegen doctor Wildenauer, dat op zijn verzoek aan de kerkdeur van aangeplakt.

Intussen ging Storck door met zijn profetieën. Er kwamen geharnaste en gewapende mannen in de stad. Op een gegeven moment werden er vijf lakenwevers gearresteerd, wat opliep dat circa 55 mensen. Münzer kreeg te verstaan dat hij van zijn ambt ontzet was en 2 x 24 uur de tijd kreeg om de stad te verlaten. Münzer schreef een brief aan zijn vriend Markus Stübner in Elsterberg met het verzoek zorg te dragen voor de berging van huisraad dat zijn pas gestorven moeder hem had nagelaten. Hij ging uiteindelijk door de Fränkpoort weg.

Münzer naar Praag

Münzer vertrok naar Praag. Hij wilde zich aansluiten bij de Hussieten.

Drie Benedictijnen, de broeders Vitus, Goldschmidt en Genzel, afgezanten van het klooster op den Petersburg bij Erfurt zochten hem op en boden hem het ambt van leraar Grieks en Latijn aan.

Münzer bedankte voor de eer. Hij wilde niet opgesloten worden in een klooster en geen les geven.

De broeders waarschuwde Münzer voor de kettervervolgingen in Praag. Münzer had al ondervonden dat de Hussieten Duitse mensen niet vertrouwden en wendde zich tot de kleine Praagse Picardengemeenschap.

Münzer had nog steeds contact met meester Storck, want tussen Praag en Zwickau was bijna altijd een bode onderweg.

De kinderdoop vond men onder de wederdopers een dwaling van de kerk. Ook ten opzichte van het heilig avondmaal brak hij met de Roomse leer.

Dat brood en wijn de lichamelijke Christus zouden zijn, wilde er bij hem niet in. Verder leerde Münzer van de mystieken de heiligendienst te verachten, daar deze hemelse afgoderij was.

De uitspraak: “De letter doodt, de Geest is het die levend maakt” sprak hem aan. Luther wilde alleen op het Woord staan. Op de vraag: Hoe wordt de mens behouden en rechtvaardig voor God, waarop Luther als antwoord had: “alleen door het geloof” kon Münzer niet volgen.

“Wat is een geloof zonder werken? Münzer vond dat het belangrijk was hoe de mens leeft! Hij had wel revolutionaire gedachten: Alles wat tegenchristelijk is in kerk en staat, moet als onkruid onder de tarwe uitgeroeid worden en weggedaan worden. Gaat het niet met het woord, dan met de vuist. Hij kon niet meer aanzien dat de armoedige boerenstand zich slaafs opstelde, beroofd van alle recht, tot op het bloed uitgezogen door de hoogmoed en de hebzucht der heren.

Op een novembermorgen 1521 plakte hij in de nacht op de Georgekerk een groot papier. Er stond op dat het een aankondigen was tegen de Papisten dat in Bohemen een profeet was opgestaan. Wat hij wilde was hierop samengevat.

Toen hij op de eerste januari 1522 een opruiende prediking had gehouden moest hij wederom de stad verlaten. Hij had van zijn Zwickauer vrienden gehoord dat zij zich naar Wittenberg hadden begeven en niet alleen door Melanchthon vriendelijk ontvangen waren, maar ook prof. Karlstadt voor zich gewonnen hadden.

De Zwickauers en Karlstadt

Luther was in de Wartburg en in december 1521 was het rumoerig in de stad Wittenberg. Pater Zwilling, een weggelopen Augustijner monnik roept mensen op om de kloosters te vernietigen en dat in de monnikspij geen mens zalig kon worden. De monnik kreeg al snel aanhang. Velen geloofden dat in hem een nieuwe Luther was opgestaan. Zwilling en Karlstadt heersen in de stad als tirannen. Ook Melanchthon wist geen raad meer. Een Antoniusmonnik die met een bedelzak liep werd mishandeld en had geluk dat Melanchthon de groep uiteen dreef.

Luther was vanuit de Wartburg, gekleed als Junker Jorg, naar Wittenberg vertrokken samen met prof. Nicolaas van Amsdorf, doctor Jonas en de schilder Cranach.

Luther sprak met Melanchthon en zou een geschrift schrijven. De keurvorst deed een streng onderzoek naar de onlusten en had een strenge bestraffing voor de schuldigen bevolen.

Karlstad trad steeds meer op de voorgrond. Hij voelde zich de nieuwe hervormer. Hij preekte in de Stadskerk en dweepte de menigte op. In de Augustijner kerk van het klooster werden op één na alle altaren verbrijzeld, de beelden verbrand en de olie voor het laatste oliesel op de grond uitgegoten.

Het was de 3e kerstdag 1521. Melanchthon en zijn vriend Amsdorf krijgen bezoek van Hübner of Stübner die hem verteld over de Zwickauers en over de gedachten van de dwepers.

Karlstad en Storck hadden elkaar reeds ontmoet en van gedachten gewisseld.

Op Drie Koningen zag Melanchthon een verzameling van studenten die een levendig gesprek voerden. Hij hoorde dat Karlstadt en van diens opruiende teksten in de collegezaal. Het bleek al spoedig dat de Zwickauers het hoofd van Karlstadt op hol hadden gebracht.

Ook andere bedehuizen in de stad werden plaatsen van verwoesting. Studenten gaven hun studie op om bij een ambachtsman in dienst te gaan. Kinderen werden van school gehaald en de school werd tot een broodwinkel ingericht.

Maar de Zwickauers drongen er ook op aan dat huizen van ontucht werden gesloten, evenals de herbergen waar zeer onmatig gedronken werd.

Betere zorg voor armen en dat de rentestandaard van 6 tot 4% zou worden teruggebracht. Vooral de arbeidersklasse stond achter Karlstadt. Hij liep nu een boerenkiel en had zijn doctorsmantel aan de kapstok gehangen.

Aan de herberg van Storck in de Slotstraat kwam Münzer uit Bohemen aan. Karlstad en Münzer sloten vriendschap.

Op dat moment kwam Luther in Wittenberg terug! Luther trok zich niets aan van de banvloek en trotseerde het bevel van de Keurvorst om zijn veilig verblijf niet te verlaten. Luther ging naar het huis van zijn vriend Melanchthon en Amsdorf.

In de stad had het gerucht zich snel verspreid. De volgende zondag was de Stadskerk te klein toen Luther op de kansel verscheen. Hij preekte twee uur! Zwilling lag aan Luthers voeten en toonde berouw. De raad van de stad vereerde de redder met oprechte dankbaarheid.

Luther negeerde de Zwickauers. Storck, Stübner, Cellarius en Münzer verschenen op een zekere avond in het Augustinerklooster. Luther was verbaasd Münzer te zien. Ook gij, mijn zoon? Riep hij uit.

Cellarius nam het woord. Luther veegde alles wat Cellarius van tafel met zijn scherpe tong en geest. Stübner nam het over van Cellarius. Hij beweerde dat hij een profeet was. Luther antwoordde: "God straffe u, Satan! Ik echter zal volharden bij het woord der Schrift, dat gij veracht, en buiten hetwelk geen heil is. Wilt gij echter bewijzen dat gij profeten Gods zijt, welaan, doe voor onze ogen een teken, dan zal ik u geloven". Münzer riep: Gij zult nog van ons horen, en het teken, dat gij begeert, gij zult het zien! Luther was als verdoofd. Zijn tegenstanders lieten hem alleen.

Münzer duikt op in Allstedt

Noodgeld Allstedt 10 pf, Thomas Münzer staat op de voorkant afgebeeld.

In 1523 duikt Münzer op in Allstedt waar ook de oude Kyfhäuserburcht staat. Deze burcht had in de 10^e en 11^e eeuw grote dagen gekend van de Duitse Keizers. (De Hendriken en de Otto's).

Noodgeld Allstedt 50 pf. Op de voorkant staan de Duitse Keizers Heinrich I en Otto I afgebeeld.

Münzer woonde in een huisje bij de Johanneskerk. Münzer was inmiddels getrouwd met Ottilia.

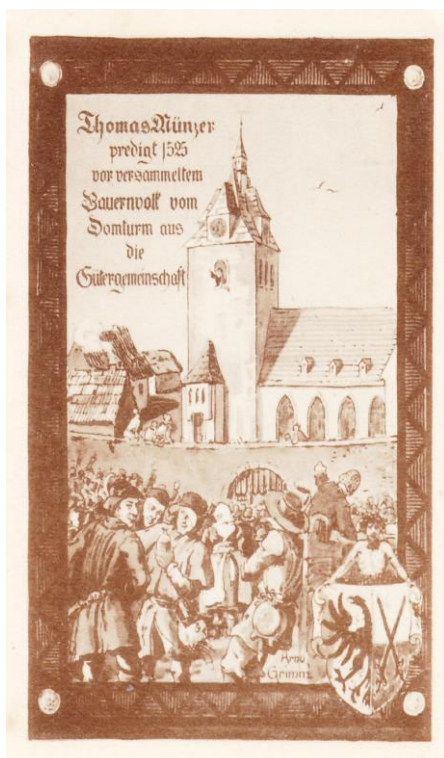
Hij was predikant geworden in Allstedt nadat hij ook een tijdje in Nordhausen had doorgebracht. Daar heeft hij ondervonden dat de erfenis van zijn moeder verteerd was en hij geringe arbeid moest doen om in leven te blijven. Uit allerlei plaatsen kwamen de mensen om naar zijn preken te luisteren. Eisleben, Mansfeld, Sangerhausen, Frankenhausen, Querfurt en Ascherleben. Zelfs uit Halle! Br. Haferitz hielp hem en was een trouwe wegbereider geweest.

Münzer vond dat het Romeinse recht de aarde bedorven had en de Roomse mis ons de hemel gesloten heeft. Münzer had ook zijn eigen gedachten over de doophandeling. Münzer was de sacramenten aan het herschrijven, de inzegening van het huwelijk, het sacrament van de zieken en de begrafenis rituelen. In september 1523 was Münzer weer getuige van de jammerlijke ellende van de boeren.

De keurvorst had Nikolaas de drukker Widemar uit Eilenburg het land uitgejaagd omdat hij drukte voor Münzer.

Münzer kreeg een brief, via Hans Zeytz, van de graaf van Mansfeld. Münzer had zich negatief uitgelaten over de graaf in een preek. Münzer gaf de graaf antwoord dat de raad van Allstedt besloten had dat het men het een zaak vond die Gods Woord raakt. En dat de graaf moet bedenken dat de predikanten van de geestelijke stand zijn, en dat de wereldlijke arm hen niet mag aantasten. Haferitz, die ook door de graaf in de brief was aangevallen, schreef dat hij de prediking niet had gehouden.

In een uitgebreid schrijven dreigde Münzer de graaf met de woorden dat hij in het geval van geweld het 100.000 erger met hem zou maken dan Luther met de paus. Münzer moest wel voor de stadsraad verschijnen, maar de keurvorst zag van iedere bestraffing af. De graaf van Mansfeld was woedend.

Noodgeld Allstedt, 10 pf. Hierop staat de prediking van Münzer afgebeeld.

In 1526 hield Münzer een prediking op de markt in Allstedt voor duizenden mensen. Zijn godsdienst werd al meer politiek met een godsdienstig kleed. Münzer kwam tot de overtuiging dat oorlog tegen de papen, de heren, de grote hanzen, maar ook tegen het Rijk nodig was.

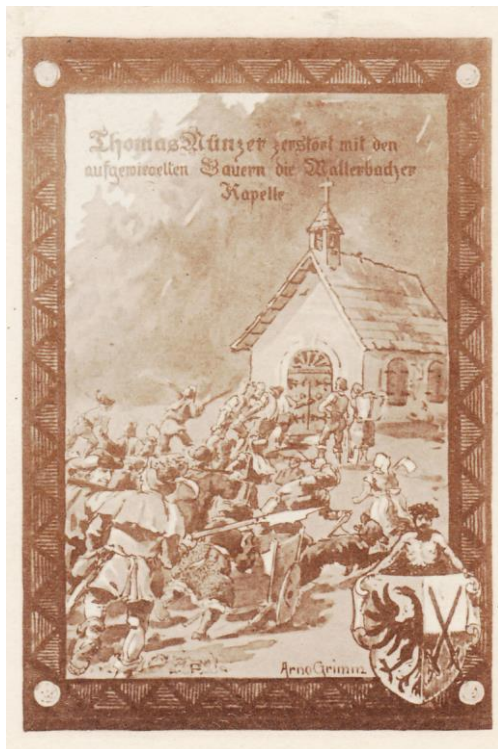
Er waren acht vertrouwde volgelingen: Barthel en Andreas Krumpfe, Barthel Zimmermann, Peter Warmuth en Nicolaas Rückert uit Allstedt, Veit Bischof uit Wolferode, Hans Rodemann uit het Dal bij Mansfeld en Thilo Fischer uit Wimmelburg.

Münzer wil meer bondgenoten in andere plaatsen. Thilo Banse, de predikant van Sangerhausen treedt ook al op als bondgenoot van Münzer. Ook de Mansfeldsche mijnwekers worden bewerkt, daar hadden zich er al 700 aangesloten. Karlstadt is in Orlamünde bezig.

Ook in Schneeberg, Zwickau en Mühlhausen zijn er aanhangers.

Onrust in Mühlhausen

Het was inmiddels 1524. De keurvorst en zijn broeder, Hertog Jan, reed met een klein gevolg Allstedt binnen en namen hun intrek in het slot. Zij laten Münzer weten dat zij een preek verwachten op het slot Driekoningen. Twee dagen later hield Münzer zijn preek. Het was een preek die ook de woorden en zwaard en vernielingen niet schuwde. De keurvorst vond dat Münzer doordraafde en zag er geen kwaad in. De hertog vond de zaak niet onschuldig, maar kreeg bij de keurvorst geen voet aan de grond.

Noodgeld Allstedt, 25 pf. Hierstaat de verwoesting van de kapel op afgebeeld.

Het was Witte Donderdag 24 maart 1524. In Mallerbach was een beeld van moeder Gods waaraan wonderen werden toegeschreven. De kapel werd bewaakt door een kluizenaar. De kluizenaar werd op tijd gewaarschuwd maar zag dat de kapel verwoest werd door Barthel Krumpe, de looier en twee raadsleden van Allstedt, Knauth en Wittig alsmede nog een aantal gewapende mannen. Alles van waarde werd geroofd en het gebouw werd in brand gestoken. De abdis van het klooster Nedendorf, waartoe de kluis van Mallerbach behoorde, had een ijlbode naar de keurvorst gestuurd.

Münzer had een nieuwe drukker gevonden, de drukker Hans Wychart uit Jena en twee van zijn geschriften laten drukken. Ook werd hij vader van een zoon.

Op tweede paasdag 1524 kwam er een vreemdeling aan de deur mijn Münzer. Hij stelde zich voor als Hendrik

Pfeiffer, een voormalige kloosterbroeder van het klooster Reitzenstein bij de Praemonstratensers. Pfeiffer had gepredikt in de Mariakerk in Mühlhausen. Pfeiffer kreeg steeds meer gehoor. Pfeiffer preekte tegen pastoors, monniken en nonnen.

Op een gegeven moment kreeg hij een keizerlijk schrijven en moest hij op het raadhuis komen om verhoord te worden. Woensdag voor Pasen kwam de menigte samen op het Mariakerkhof. Nadat Pfeiffer gepredikt had vroeg hij aan hen om twee vingers op te steken als ze Gods woord wilde eren. Allen deden de eed. Daarop kozen zij acht mannen, die naar het Raadhuis gingen en eisten dat Pfeiffer tot predikant benoemd zou worden.

Pfeiffer merkte dat er ook onrechtvaardigheid, willekeur en tirannie was en een deputatie van vijftig man verscheen in de raadzaal en de Raad moest aanhoren dat een nieuwe regeling van het stadsbestuur werd voorgedragen. Het ging om 53 artikelen. De Raad twijfelde en toen het allemaal te lang duurde brak er oproer uit. De Raad werd op het raadhuis door een gewapende menigte belegerd en moest de 53 artikelen inwilligen.

Een van de artikel eiste dat het Evangelie ingevoerd zou worden in alle kerken. Maar de menigte was vrij onverschillig wat godsdienst betreft, het ging hen om de vrijheid. Pfeiffer probeerde de menigte tegen de pastoors op te zetten maar op Bartholomeusdag, 24 augustus moest Pfeiffer van de Raad de stad verlaten ter vermijding van onheil en gevaar.

Na de verbanning kwam Pfeiffer in contact met de aanhang van Münzer. Het werd hem duidelijk dat het Rijk Gods op aarde met het woord alleen niet wordt opgericht, maar het zwaard moet het doen en het geweld. Dit was ook de mening van Münzer.

De inwoners van Mühlhausen waren bang dat de Raad de 53 artikelen op den duur zou intrekken. Pfeiffer hielp hen op de achtergrond. De burgers braken op een nacht de Predikheerenkerk open en sloegen de beelden stuk. Daarna trok men naar de kerk te Ammara en gingen verder met plunderen. Münzer was in de wolken met de ontwikkelingen en Pfeiffer en hij werden gezworen bondgenoten.

Onrust in Allstedt

In Allstedt kreeg Hans Zeijsz op de eerste meidag 1524 een bevel van de keurvorst om voor de keurvorst te verschijnen. Op 9 mei moest hij in Weimar verschijnen om daar verhoord te worden voor de wanordelijkheden te Mallerbach. Toen Zeijsz terugkwam zei hij dat de vernielers van de kluis binnen twee weken moesten worden gevonden en gestraft. Hij probeerde uitstel te krijgen maar Hertog Jan werd ongeduldig. Een verdacht raadslid, Ciliax Knauth werd in de gevangenis gezet. Er ontstond een samenscholing, de schout werd doodsbang en liet gewapende manschappen aanrukken uit de naburige dorpen. De boden werden uitgezonden maar kwamen niet terug, er verschenen ook geen hulptroepen. De stadsdienaar had het geheim verklapt en nu was de hele stad in beweging. Zij kwamen op de markt bijeen, gewapend met spiesen, vorken, bijlen, houwellen enz.

De menigte bleef de hele nacht gewapend en voor de poort stond een menigte mijnwerkers en boeren.

In Weimar lukte het de heer Zeijsz om in een onderhoud met Hertog Johan een duidelijk beeld van de toestand te geven. De Hertog hoorde dat de nonnen door verkeerd optreden tegen de Allsteders een groot deel van de schuld droegen. Maar het was duidelijk dat Münzer de hoofdschuldige was. De Hertog wilde Münzer in Weimar verhoren.

Hans Zeijsz begon in te zien dat Münzer een gevaarlijke man was. Hij overhandigde hem een schrijven uit de keurvorstelijke kanselarij. Münster vond het prettig dat Hertog Johan hem de gelegenheid gaf om vrij en open te getuigen. Zijn vrouw was bezorgd.

Op 1 augustus 1524 waren er op het slot te Weimar vijf keurvorstelijke raadsheren bijeen en wachtten op hertog Jan. Deze verscheen met Thomas Münzer, Hans Zeisz, de schout van Allstedt, Hans Rückert en twee raadsliden, Hans Bosse en Hans Reichart.

Er waren geen theologen en allen leken wel juristen. Münzer had verwacht dat Luther er zou zijn om met hem te discussiëren. Men begon echter om Münzer te ondervragen over zijn aandeel in de Mallerbachse wantoestanden. Münzer raakte hierdoor van slag, vooral toen men aan Münzer vroeg waar de geheime bonden vandaag kwamen. Münzer gaf daarop het antwoord “dat hij niet wist wat buiten in de wereld oude wijven elkander wijsmaakten”. De hertog vroeg: “Gij zegt, dat gij een prediker van de evangelische waarheid zijt, welnu bewijs dat dan door de waarheid te spreken”. Münzer werd hierdoor van stuk gebracht en begon te stotteren. Maar hij werd niet verder ondervraagd en mocht gaan. Münzer zag dat de Allstedters achterbleven en was bang wat zij zouden zeggen als hij er niet meer bij was. Dat zouden zij onder druk ook doen. De schout probeerde zich te verontschuldigen en gaf aan dat Münzer de hoofdschuldige was omdat deze de oproer van 13 juli uitgelokt had en ook dat hij in hele land geheime bonden had opgericht. Hertog Johan wist dit niet en begon de zaken nu ernstiger te nemen.

Münzer werd teruggeroepen en moest in Allstedt blijven tot de Hertog met de Keurvorst overleg had gehad. Münzer werd van samenzwering beticht. Ook moest hij zijn drukker, die hij in Allstedt verborgen had, de stad uitsturen. Het was een bittere pil voor Münzer.

De drukker was in het huis van de Slotstraat te Allstedt bezig met zijn werk toen hij door het raam Hans Bosse en Hans Reichart met de schout zag aankomen. In de haast opende hij een geheime deur in de muur en schoof al het drukwerk in de donkere holte.

De schout merkte op dat hij op bevel van de Keurvorst de drukker uit de staat moest verbannen omdat hij verboden handwerk zou hebben gedaan. Op dat moment kwam Münzer binnen en maakte zich zo boos dat de mensen verschrikt afdropen.

Nog dezelfde dag schreef Hans Zeijsz naar de keurvorst om te pleiten voor Münzer. Hij vond dat Münzer recht had op een gedrukt wederwoord ten opzichte van Luther omdat Luther Münzer op papier ook aanviel. Bovendien was hij bang was voor een bloedige opstand van het volk als Münzer daarin gehinderd zou worden.

Ook Münzer schreef een brief aan de Keurvorst dat min of meer dezelfde context had.

Nog dezelfde dag ontving hij een officiële brief van de gemeente Orlamünde, de gemeente van Karlstadt. Er stond in dat zij niet van plan waren om een verbond met hem aan te gaan. Zij wilden geen gewapende strijd aan gaan.

Op een augustusnacht klom Münzer met behulp van zijn knecht Ambrosius over de stadsmuur van Allstedt. Hij werd opgewacht in het nabij gelegen bos door een brouwer uit Mühlhausen, Kurt Osterhielt, die hop naar Allstedt gebracht had en nu op terugreis ging en Münzer meenam. In Allstedt werd de vrouw van Münzer Ottilia getroost door Ambrosius en predikant Haferitz.

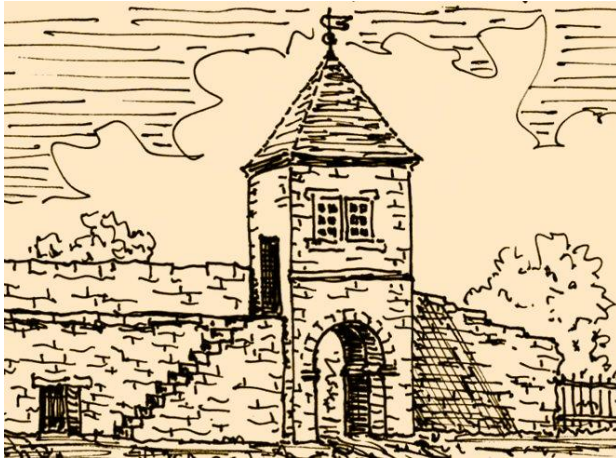
Münzer terug in Mühlhausen

Op 20 augustus kreeg de raad van de vrije rijksstad Mühlhausen een brief van Martin Luther die gedateerd is op 15 augustus 1524. Hij waarschuwde de raad voor Thomas Münzer. Hij noemde Münzer een wolf in schaapskleren. De eerste burgemeester Rodemann, een echte roomsgezinde, had geen zin om zich door Luther te laten raden en leiden. Na enig overleg zou men Münzer toestaan om in de Nikolaikerk in de voorstad te laten prediken maar hem te verbieden op te treden in de kerken van de binnenstad.

Inmiddels was de vrouw en het kind van Münzer ook naar Mühlhausen gekomen en hadden ze een onderkomen gevonden bij de bontwerker Hans Rode. Het was Münzer bekend dat hij niet in de stad mocht prediken. Münzer had weer contact met broeder Pfeiffer. Münzer begon weer te preken.

Op 18 september kwam Pfeiffer bij hem en zei dat er in de kerken en kloosters altaren werden afgebroken en altaarkleden werden weggenomen. Beelden werden gebroken en met de relikwieën werd kwaad uitgehaald.

De burgemeesters Rodemann en Wittich vluchtten beide in de nacht de stad uit, nadat ze met de dood bedreigd waren. Tien leden van de Raad waren hun gevolgd.

Bij de Felchaer Tor, zie afbeelding, stond een grote gewapende menigte en een hoop aanhangers van de Raad had zich gewapend verzameld op de markt.

De menigte rukte op en drong de tegenpartij terug. Zij weigerde gehoorzaamheid en wilden geen belasting betalen. Dat betekende dat de landgraaf Philip van Hessen en de rentmeester

van Hertog Johan van Saksen alsmede heer Sittich van Berlepsch in Langensalza de verschuldigde renten en tienden niet zouden ontvangen en de beroofde pastoor van Ammara zou niet schadeloos gesteld worden.

Hoofdstuk 22

Op het raadhuis heerste volslagen radeloosheid. Op woensdag 21 september trad de syndicus, Dr. Von Otthera, na de godsdienstoefening in de Dom naar voren en kondigde het raadsvoorstel af. Münzer en Pfeiffer hadden op 22 september elf artikelen opgesteld, het waren de eisen van de omwentelingspartij. Zij wilden o.a. het hemelse Rijk oprichten een nieuw bestuur aanwijzen en de stad naar de Bijbel en Gods Woord regeren. De raadsleden zouden een bezoldiging krijgen.

In de wijk van St. Jakobus en ook in de voorsteden St. Nikolaas, St. Petrus en St. Margaretha had de grote massa partij gekozen voor de artikelen en in een vergadering van het weversgilde werden ze met grote meerderheid aangenomen. Boden gingen rond bij de boeren om hen op te stoken tot hulp bij een opstand.

De Raad kreeg brieven van Erfurt, Nordhausen enz. met belofte van hulp. Philips van Hessen en Hertog George van Saksen zonden boden met de raad de oproerige predikant te verbannen. De boeren uit de omliggende dorpen kwamen samen bij de Bruggemolen en kwamen overeen dat zij niets met de oproerige burgerij van Mühlhausen te maken wilde hebben.

Pfeiffer kwam op het snode plan om brand te laten stichten in Bolstedt. Als de halve stad zou uitrukken om te gaan helpen dan kon men de poort sluiten en de muren bezetten. Maar op het laatste moment werd de aanslag verraden en de eerste burgemeester gaf het bevel de stadspoorten te sluiten, behalve de Felchaer Tor, waar een dichte menigte de mannen van de stadsraad in de wegstond. De partijen in de stad stonden tegenover elkaar. De boden werden door de raad uitgezonden naar de dorpen om hulp te vragen. Op een teken van de torenwachter op de Dom stonden twee uren later 200 gewapende boeren voor de poort die dadelijk werden binnen gelaten.

De oproerkraaiers zagen zich tegenover de overmacht geplaatst en moesten toezien dat ook de Felchaer Tor gesloten werd.

Toen men, na toespraken van Pfeiffer de poort met geweld wilde openbreken kwamen de donderbussen van de raad er aan te pas en legde men alle wapenen neer. De Raad had overwonnen.

Op 27 september werd op het Barrevoeterskerkhof de opstandelingen de eed van gehoorzaamheid afgenomen. De beide aanstichters van de oproer zou men uit de stad verbannen. Men was in het algemeen blij met het herstel van de orde en de rust. Er kwamen twee nieuwe raadsleden, Hans Linze en Klaus Beissele. Er ging echter een grote menigte mee met Pfeiffer en Münzer.

Hans Rode zorgde er voor dat gezin van Münzer in Mülverstedt onderkomen kreeg en verzorgd werd.

Münzer in Neurenberg

Münzer was in oktober 1524 in Neurenberg aangekomen en zat in het achterkamertje van een burgerwoning. Heinrich Pfeiffer was bij hem. Een koperslagersbaas had hem gastvrij opgenomen.

Ook in Neurenberg zat het niet mee. Al snel werd er bij de drukker beslag gelegd op de papieren van Münster. Ze werden opgevraagd voor de censuur!

Pfeiffer moest weg uit Neurenberg. De beoordeling van zijn geschriften was niet gunstig beoordeeld en men wist dat hij in Mühlberg slechts oproer had aangericht.

Münzer had een brief aan Luther geschreven waarin deze beschimpt werd. Hij moest er nog wel een drukker voor vinden. Hij vond Veit, de gezelschap, bereid het te drukken in de nachtelijke uren. Zijn meester, Rosenblüt, was even op reis.

Helaas kwam de zaak aan het licht en Veit werd in de gevangenis geworpen. Ook Münzer werd voor de Raad gedaagd. Hij moest binnen 24 uur uit het gebied van de stad verdwenen zijn. Veit moest de overgebleven gedrukte exemplaren inleveren, maar Münzer had er al 48 de wereld in gestuurd. Een exemplaar kwam in Wittenberg terecht. Luther kreeg een schelmenlied te horen maar bleef er gelaten onder.

Münzer in Bazel

In november 1524 dook Münzer in Bazel op en liep Karlstadt tegen het lijf. Zij waren beide ballingen van het Evangelie en hadden een hekel aan Martin Luther. Münzer vertelde aan Karlstadt dat hij contact had met Konrad Grebel en Felix Maur en dat hij bij de burger Hugwald verbleef in een herberg.

Münzer had ook contact gehad met Johannes Oecolampadius *, de reformator van Bazel.

Deze kende Münzer niet. Karlstadt waarschuwde Münzer omdat Oecolampadius op goede voet stond met Luther.

Karlstadt opperde het idee om kennis te maken met Balthasar Hubmaier, een predikant in Walschut.

Karlstadt en Münzer hadden een lang onderhoud met Hugwald en dezelfde avond sprak Münzer voor een vergadering van burgers die op Hugwald's uitnodiging samengekomen waren.

Het bleek al spoedig dat Karlstadt en Münzer in Bazel geen voet aan de grond zouden krijgen.

Oecolampadius had de touwtjes daar stevig in handen.

Hugwald vertelde hun dat in Kletgau de tirannie hoogtij vierde. In Stuhlingen, Bonndorf en enige andere plaatsen hadden de boeren op St. Jan, onder aanvoering van Hans Müller van Bulgenbach de dienst en leenplicht opgezegd en een eed gezworen om broederlijk lief en leed te delen. Zij noemde zich de evangelische broederschap. Zij betaalden allen een stuiver per week om de boden te betalen die naar alle winrichtingen uitgezonden werden om in het geheim berichten over te brengen en mensen te werven voor het broederschap. Graaf George, schatmeester van Waldburg, rustte zijn mannen reeds uit omdat hij de boerenopstand gevaarlijk achtte.

Münzer spoedde zich vanuit Bazel naar Kletgau. In Bazel bezocht hij predikant Balthasar Hubmaier en vond een zielsverwant. Hij trok verder naar Griesheim, weldra had hij de bewoners enthousiast voor zijn ideeën en maakte deze plaats tot zijn hoofdkwartier.

De mensen uit Zürich kwamen hem opzoeken en namen Tuchsteiner mee. Vroeger was deze lid van het Rijksregeercollege, daarna kanselier van de Palzgraaf. Hij werd om een kleine reden in de gevangenis geworpen, maar ontvluchtte en had nu zijn toevlucht gezocht in Zwitserland.

Men stak de koppen bij elkaar en smeedde plannen. Tuchsteiner zou naar de grensstreken van de Boven-Palz en Bohemen gaan, daar een bende verzamelen en dan vanuit het noorden Beieren binnenvallen. Er ging een jaar voorbij en in februari van het volgende jaar kwam er beweging in Zwaben en Frankenland, in het Odenwald en de Elzas, in Thüringen en aan de Rijn. Overal stond het volk op tegen de verdrukters. De twaalf artikelen werden hun eis. De boeren hielden hun heren de artikel voor en men wees ook op Luther, die het openlijk had uitgesproken dat de twaalf artikelen nog zo kwaad niet waren. Men wilde een eind maken aan de onderdrukking en afpersing.

De boeren eisten:

1. Het recht hun predikant te kiezen en af te zetten en vrijheid van prediking van het Evangelie.
2. Moesten de tienden voor de heren vervallen en mochten alleen de tienden voor de kerk en de armen blijven bestaan.
3. Moest het slavenjuk van de nek van de boeren weggenomen worden, al moest de gehoorzaamheid jegens de overheid blijven.
4. wilde men vrije beschikking over wild, vogelen en vissen.
5. Bedong men zich een behoorlijk aandeel in de opbrengst van het woud.
6. Ten zesde matiging van de zware herendiensten.
7. Afschaffing van de willekeur der heren bij het gebruik van de arbeidskracht van de boeren.
8. Rechtvaardige vermindering van de rentevoet.
9. Behoorlijke onpartijdige handhaving van het strafrecht
10. Teruggave van alle wederrechtelijk onteigende akkers en weiden.
11. Bescherming van weduwen en wezen tegen beroving bij sterfgeval van het gezinshoofd.

Tenslotte kwam de verklaring, dat men al deze artikelen aan de Heilige Schrift toetsen wilde, en terugnemen, wat bewezen werd daarmee niet overeen te stemmen.

Münzer vond het jammer dat zijn eigen artikelen niet gehanteerd werden maar schikte zich. Münzer stond niet in het hoogste aanzien. Hij moest Wendelin Hippel, George Metzler, Jacob Rohrbach en Florian Geyer naast zich dulden. Hij besloot dan ook naar zijn vaderland terug te keren.

* Door Klemens Ammon - <http://www.uni-mannheim.de/mateo/desbillons/aport/seite19.html>. Originally from the book *Bibliotheca chalcographica, hoc est Virtute et eruditione clarorum Virorum Imagines*. Heidelberg: Clemens Ammon, 1669. Partes 1-5: 1669.- Pars 6: Frankfurt a.M.: Johann Ammon, o.J.- Pars 7: Frankfurt a.M.: Clemens Ammon, 1669.- Pars 8: Frankfurt a.M.: Johann Ammon, 1652.- Pars 9: Heidelberg: Johann Ammon, 1664. 4°, Publiek domein, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=172592>

Münzer weer terug in Mühlhausen en neemt de macht over

In Mühlhausen is er in 1921 een speciale serie uitgebracht: de Bauernkriegsserie. Het zijn 6 biljetten van 50 pf.

Thomas Münzer was teruggekeerd naar Mühlhausen. In de voorstad St. Margaretha zat hij op Vastenavond 1525 in het huisje van de bondwerker Hans Rode, Hendrik Pfeiffer en nog een paar mannen waren ook aanwezig. Ze spraken over alle gebeurtenissen. Pfeiffer vertelde dat er acht mannen in

Mühlhausen waren die de touwtjes in handen hadden genomen en van iedere poort een eigen sleutel hadden. De raadsleden waren slechts marionetten. De kloosters waren leeg en de monniken en de nonnen waren verdreven uit de stad. De opbrengst van de kloosters kwamen nu ten goede aan de stad.

In de Lieve Vrouwekerk van Mühlhausen werd Münzer tot predikant gekozen. De Duitse Ordeheren van de kerk werden mishandeld. Münzer trok met zijn gezin in de pastorie. De Raad van de stad kon er niets tegen doen.

Münzer zweepte de massa op. Hij had hen verteld dat alle mensen van nature vrij zijn en dat niemand geboren werd om te heersen. Dat de overheid, vorsten en heren de dienaren van het volk zijn, maar dat deze de macht misbruikt hadden. Ze hadden de mensen bezwaard met herendiensten en belastingen.

In het zuiden van het Rijk bleek dat men was opgestaan tegen de verdrukkers. Het kwam tot een waanzinnige vernielingswoede. Münzer had zich door een wapensmid een zwaard laten smeden, dat hij het zwaard van Gideon noemde. Vanuit Münzers woning was het een onophoudelijk komen en gaan van boden. Tussen Mühlhausen en het dorp Amara werden de boeren opgeleid op met wapens om te gaan.

Münzer hield buiten de kerk een toespraak voor de menigte. De keizer had bevolen de monniken die uit Mühlhausen verdreven waren weer op te nemen en genoegdoening te geven voor de geleden schade. De menigte was hierover verontwaardigd. De stadhoofdman Eberhard van Rodungen probeerde het tij nog te keren en door zijn woorden kalmeerde de menigte enigszins en vond de preek van Münzer weinig gehoor.

De Raad was blij dat een oproer voorkomen was en liet in een iedere stadswijk een vat bier bezorgen. Maar toen het bier op was riep raadslid Schiele de burgers van zijn wijk op nog een dronk te halen en men trok naar het Bruggekleooster, verdreef er de nonnen en begon gruwelijk huis te houden met plundering en vernieling.

Enkele dagen kwamen in de Allerheiligenkerk de raad voor de acht mannen en een commissie van de burgerij bijeen om toe te stemmen in twee belangrijke eisen. Ten eerste alle renten, pachten en tienden te laten vervallen en ten tweede enkele burgers op te nemen in de Raad. De Raad weigerde de eisen waarop de tegenpartij kortaf verklaarde: “de oude raad heeft opgehouden te regeren”. De raadsleden zeiden dat de burgers moesten stemmen.

Donderdag 16 maart kwam de Raad met de burgers bijeen in de Lievevrouwenkerk. Pfeiffer hield met vier andere schrijvers de stemlijsten. Na het einde van de stemming klom hij de kansel op om de uitslag bekend te maken. De oude raad was ontroond.

Reeds de volgende ochtend besloot men over te gaan tot de keuze van de nieuwe Raad. Op de grondslag van de artikelen van Münzer werd de nieuwe Raad gekozen, die uit 16 leden bestond.

Tot burgermeesters werden gekozen, Sebastiaan Kühnemund, de vleeshouwer, en Gabriel Baumgarten, de zoon van de vroegere burgemeester. Het eerste besluit was de onteigening van al de roof uit kerken en kloosters, tot nu toe op het raadhuis bewaard, ten bate van de stadskas te laten komen. Door de grote opbrengst ten gunste van de grote menigte te laten komen kreeg men ook het vertrouwen van de meeste tegenstanders.

Thomas Münzer zat met een staatsiegewaad bekleed in de eetzaal van het Johanniterklooster op een stoel, die bestemd was voor het hoofd der orde, en gaf zijn bevelen.

Het was dus waar wat Luther aan zijn vriend Nicolaas Amsdorf had geschreven: “Münzer is in Mühlhausen niet alleen paus, maar ook koning en keizer.

Münzer schreef vele brieven en uitnodigingen om tot een groot Christelijke Bond te komen. De lagere adel, de drie graven Ernst von Hohenstein, Günther van Schwarzburg en Wolfgang van Holberg wilde in de Bond opgenomen worden. Zij moesten een schriftelijke belijdenis inleveren en de belofte afleggen zich te houden aan Bijbel en Evangelie en vrijheid te geven aan hetgeen God had bevrijd.

Graaf Ernst van Mansfeld had hoongelach laten horen. Hij werd echter ongerust toen hij hoorde dat in Mühlhausen in het Barrevoetersklooster twaalf kanonnengieten bezig waren om uit geroofde

kerklokken donderbussen te gieten, die daarop door Münzer naar Schwaben en Frankenland gezonden werden.

Uit het Rijk kwamen berichten van nieuwe overwinningen van de boeren, die opgestaan waren en van gruwelijke gewelddaden. In Mühlhausen zweepte Pfeiffer de gemoederen op.

Op 26 april trok er vanuit Mühlhausen een wilde bende onder aanvoering van Pfeiffer naar het Eikenveld, een buurt die toebehoorde aan de aartsbisschop Albrecht van Mainz en Maagdenburg. Münzer zag het met leden ogen aan. De geest was uit de fles, de hebzucht der armen kende geen grenzen en de rijke burgers gaven hun rijkdommen niet zo maar prijs. Een gemeenschap der goederen was nog ver weg.

Münzer dacht aan Mansfeld. Graaf Albrecht was het gelukt om de mijnwerkers daar tot rust te manen. Münzer schreef daarom een lange brief aan de mijnwerkers en zweepte hen om mee te doen aan de opstand.

Pfeiffer zette intussen zijn heldentocht voort. In Orschel kwam de adel en de oudsten en de gemeente hem vriendelijk tegemoet en willigden gaarne het vierde artikel in, dat zij de visvangst vrij zouden laten. Men liet de stad met rust en vertrok naar Heiligenstadt. Daar kocht de gemeente zich vrij met een som geld. Zo ging het ook in Duderstadt.

In Zelle, Teistungen, Annarode, Worbis en Scharfenstein plunderden de boeren naar hartenlust. In Reiffenstein, waar Pfeiffer eens de pij had gedragen werd geroofd en vernield. Uiteindelijk ging de brand erin. Hetzelfde lot trof Bardlof. Daarna ging men terug naar Mühlhausen, zij voeren de wijbisschop van Erfurt, Paul Hochheimer met zich mee als “buit”. Niemand vroeg naar Münzer, Pfeiffers naam was op aller lippen.

Münzer was jaloers op Pfeiffer en ging met een nieuw leger ten strijde. Vele kloosters, abdijen, kerken en burchten werden het slachtoffer, waaronder die van Nordhausen, Sangerhausen, Erfurt, Eisenach, Eisleben etc. Niet overal was Münzer de aanvoerder, maar zijn verschijning gaf aanleiding tot een algemene opstand. Geheel Thüringen was in opstand, maar reeds hier en daar kwamen ridders en vorsten in beweging. Landgraaf Philip had twee boerentroepen uit Husfeld en Ruchwald verslagen en hij had Schmalkalden ingenomen.

Münzer vernam dat Luther, die eerst de 12 artikelen op enkele uitzonderingen na had goedgekeurd, nu vertoerd was over het bloedige optreden van de boeren en een geschrift had doen uitgaan tegen de “moordende en plunderende boeren”.

Münzer werd er door in de war gebracht maar geloofde vast in zijn overtuiging dat hij de geest der wraak was die door Goed uitgezonden was om de wereld uit de slavernij tot vrijheid, uit bijgeloof tot geloof, uit de dood door het leven te brengen.

In slot Lochau lag Keurvorst Frederik de Wijze uit Saksen op zijn sterfbed en weldra stierf hij. Münzer wist niet waarheen hij u moest optrekken. Zijn vrouw Ottillia had zich inmiddels met geroofde kerksieraden en misgewaden als een koningin verkleed. Zij raadde Münzer aan om te breken met Pfeiffer. Ze had gedroomd dat in Pfeiffer in haar droom als een boze geest verscheen. Hoewel hij het diep in zijn hart met haar eens was wees hij de bezorgdheid van zijn vrouw af.

Hoewel de graaf van Mansfeld bij het dorp Osterhausen een bende boeren met zijn ruiters overwonnen had en de vluchtelingen opgejaagd had naar Frankenhausen en de landgraaf van Hessen een boerenleger bij Eisenach bedreigde, besloot Münzer om Ernst van Hohenstein en Günther van Schwarzburg te hulp te komen. Münzer liet de troepen van Eisenach aan hun lot over. Deze werden later verslagen. Pfeiffer was woedend.

Nu was er nog slechts een leger in het veld, namelijk bij Frankenhäusen. Graaf Albrecht zou een poging gedaan hebben om de wapens neer te leggen. Münzer was des duivels en schreef Albrecht een brief, doorspekt met Bijbelse uitspraken.

Op de eerste brief volgde weldra een tweede brief gericht aan de broer van Albrecht, graaf Ernst die de heftigste vijand van het Evangelie was. Ernst werd uitgescholden voor maden zak en door Münzer bedreigd. Ook met de Bijbeltekst Matth. 3. Obadja zegt: uw nest zal uitgerukt en vernield worden.

Er ging ook een brief naar Erfurt om de Erfurters op te roepen om naar Frankenhäusen te gaan.

De slag bij Frankenhäusen

Landgraaf Philip van Hessen en Graaf Albrecht van Mansfeld hadden reeds ieder op zichzelf het zwaard getrokken, maar begrepen dat ze samen moesten werken en met een sterke legermacht de hoofdmacht der opstandelingen aan moesten vallen.

Georg van Saksen, schoonvader van Philips van Hessen, was met een strijdmacht op weg om zich te verenigen met de landgraaf die uit Eisenach kwam om de vereniging van de Franken met de Thüringer boeren te verhinderen.

Uit het noorden rukte de Hertog van Brunswijk-Wolfenbüttel op met enige honderden ruiters, waarmee zich onderweg nog andere aansloten, zodat 5000 man bijeen was.

Münzer liet Pfeiffer als stadhouders achter en kwam 12 mei uit Mühlhausen met 400 boeren in Frankenhäusen aan. Hij werd door het samengestroomde leger met gejuich begroet.

Münzer had een goddelijke ingeving en een droomgezicht had hem vermaand na zonsopgang op te trekken. Ze zouden een nonnenklooster plunderen, een slot bezet worden en op raadhuis moesten de akten en oorkonden worden verbrand. Intussen was het leger op een sterkte van 8000 man gekomen.

Münzer gaf opdracht om een sterke helling buiten de stad te bezetten en door een gracht en een wagenburcht te versterken. De acht donderbussen, uit Mühlhausen meegenomen, werden de berg opgesleept en naar drie zijden gericht. De voorbereidende arbeid werd gebrekkig verricht.

De volgende dag, zondag 14 mei, zagen de uitgezette wachtposten de vijand uit Langensalza naderen. Men zag de geoefende, goed gewapende mannen komen en de moed zakte de boeren in de schoenen. Men had geen geoefende legeraanvoerders.

De vijand kwam met witte vlaggetjes aanrijden. De vorsten wilde overwegen om genade aan de boeren te betonen als zij de valse profeet met zijn aanhang levend wilden uitleveren.

Münzer gaf nog geen antwoord, maar zei dan men het spoedig zou horen. Er was moedeloosheid in het leger te bemerken. Men keek naar de kruitvoorraad en vroeg zich af wie er met de donderbussen om kon gaan. Hoe moest het voetvolk tegenover de vijandige ruiters standhouden?

Münzer moest dulden dat men een gematigd aan de vorsten wilde sturen waarin stond dat men niet van plan was om een bloedbad aan te richten maar dat zij de goddelijke gerechtigheid wilde handhaven. Een bontwerkers gezelschap werd met deze boodschap weggestuurd. Münzer stuurde op eigen gezag Wolfgang van Stolberg en de heren von Ruxleben en van Werther, die tot de Christelijke bond toegetreten waren.

De gezanten keerden niet terug. Jonker Maternus van Gehofen kwam in hun plaats terug en herhaalde de eerdere aanbieding van genade door de vorsten. De Jonker werd door de woedende boeren doorboord met een hellebaard. Toen men in het vijandelijk leger daarvan hoorde was de tijd van de genade teneinde, alleen het zwaard moest beslissen.

Het was intussen avond geworden, beide legers stonden gereed en de morgen brak aan, 15 mei 1525. Münzer zat op zijn paard en zwaaide met zijn zwaard en preekte en sprak dat God hen zou helpen. Toen er een regenboog verscheen. Münzer zei dat de regenboog het bewijs was dat God aan hun zijde stond, in hun banier stond immers ook een regenboog! Men liep zich daardoor opzweepen.

Aan de andere kant hield landgraaf Philip een rede tot zijn troepen. Hij beriep zich op de bijbel en de uitspraak van God “Wie de overheid weerstaat, wordt gestraft”. Het leger trok op en er drongen kogels in de massa van de boeren. De wapenburcht werd vernield en de eerste ruiters sprongen de gracht over. Alles raakte in verwarring. Men vluchtte de berg af en zocht toevlucht in de stad achter de muren en in de huizen. De poorten waren gesloten maar met kromme over de stadsmuur. De ruiters volgden de vluchtelingen en het moorden begon. Het was geen strijd, het was een slachting en vernieling. Ongeveer 5000 lijken lagen opeengehoopt op het slagveld. Binnen de stad begon het moorden opnieuw, dat eindigde met een terechtstelling van 300 gevangenen in het openbaar op het marktplein. Münzer vond men niet, was hij gevlucht?

De vorsten hadden van Frankenhausen een legerplaats gemaakt en de stad volkomen uitgeplunderd.

Münzer werd aangetroffen in een woonhuis. Hij lag in bedstede en deed zich voor als een zieke. Hij werd verraden doordat zijn buis met daarin een brief aan de graaf Albert van Mansfeld opgemerkt werd. Münzer werd gevangengenomen en voorgeleid aan de vorsten. Omdat hij weigerde hun vragen te beantwoorden werd hem door een beulsknecht de duimschroeven aangedraaid. Hertog Georg probeerde hem terug te brengen tot het Roomse geloof. Münzer bleef zwijgen en men zou hem

over overdragen aan zijn vijand Ernst van Mansfeld. Münzer werd naar slot Heldrungen overgebracht waar hij gevangen werd gezet. Door foltering werd hij gedwongen om bekentenissen af te leggen. Graaf Ernst vroeg hem of hij zijn eerdere dreigbrief gemeend had. Münzer antwoordde dat dat inderdaad het geval zou zijn geweest.

Thomas overdacht in de cel zijn leven. Hij was er van overtuigd geweest dat het Evangelie de hele mensheid zou bevrijden, niet alleen de ziel, maar ook het lichaam. Hij zag in dat het een utopie was geweest. Dat de geest die hem bezielde had niet de Heilige Geest was, maar een geest uit de hel!

In een brief aan de Christelijke gemeente en de Raad van Mühlhausen schreef hij een brief waarin hij vroeg om voor zijn kind en vrouw te zorgen. Maar hij vroeg hen ook geen bloed meer te vergieten en genade te zoeken bij de vorsten.

Op zondag 21 mei trok een leger met de nieuwe keurvorst van Saksen, Johan, met 800 ruiters en 2400 landsknechten, de hertogen Philip en Otto van Brunswijk-Lüneberg met 300 ruiters naar Mühlhausen om deze brandhaard in te nemen.

Heinrich Pfeiffer vluchtte met 300 à 400 man in de nacht. De stadpoort ging open en 1200 vrouwen en 500 jonkvrouwen gingen het leger tegemoet, waar een mevrouw Binich voor de vorsten moedig het woord voerde. Zij vroeg genade en alleen de schuldigen te straffen.

Het leger trok de stad binnen en richtte een schavot op. Jacob Schulze, de schoenmaker, was het eerste slachtoffer. Drie dagen later stierven de hoofdman van

Eisenach, een oude man uit Allstedt, Karel Knieriem en de eerste burgemeester van Münzer's eeuwige raad, Sebastian Kühnmund.

Door de poort van Mühlhausen werden gevangenen van Heldrungen gebracht. Pfeiffer zou eerst door het zwaard gedood worden en daarna Münzer.